

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РІЗНИХ ПІДХОДІВ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ФАХІВЦЯ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

В статті розглядається проблема формування творчого фахівця дошкільного учбового закладу в сучасних умовах реформування системи вищої педагогічної освіти. Представлена загальна характеристика різних підходів щодо окресленої проблеми в науковій психолого-педагогічній літературі, розкрита сутність поняття.

Постановка проблеми. У сучасній системі освіти змінилися пріоритети в меті дошкільної освіти, що розглядаються науковцями як мистецьке творення людського образу в сукупності його буття крізь образне пізнання світу (Ш.Амонашвілі, І.Бех, О.Кононко та ін.).

Пріоритетами державної політики в розвитку дошкільної освіти є:

- її особистісна орієнтація;
- формування гуманістичних цінностей;
- формування свідомого, відповідального ставлення до життя;
- забезпечення умов для творчої самореалізації педагогів;
- створення індустрії освітніх засобів;
- інтеграції національної дошкільної освіти у світовий освітній простір [4, с.14].

Орієнтуючись на них сучасна вища школа покликана:

- забезпечити виконання державного замовлення та угод на підготовку творчих фахівців з вищою освітою, відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів;
- розвивати професійно важливі творчі якості особистості, на засадах гуманізації;
- формувати механізми творчого саморозвитку майбутнього фахівця [1, с.7].

Сьогодні переконає в тому, що означене завдання необхідно доповнити організацією та здійсненням освітньо-творчої діяльності певного напрямку, яка забезпечить індивідуалізацію навчального процесу, вільний розвиток особистості, якісне опанування студентами системою творчих умінь в тому числі образотворчого характеру, професійну ідентифікацію, адаптацію до умов сучасного життя.

Тривалий час, традиційна модель дошкільної освіти була зорієнтована на відтворення « соціально заданих зразків» (О.Кононко), що не давало особистості творчо реалізовувати свої потреби, гальмувало процеси самоорганізації, саморозвитку, самовдосконалення особистості. Актуальним питанням сьогодення є свідоме активне існування людини за законами буття. В зв'язку з цим змінилися пріоритети освіти. Вони набули особистісної значущості і спрямовані на гуманізацію умов життя гармонійного співіснування в навколишньому світі; опанування наукою мистецтвом реального життя у мирі і злагоді; піднесення гідності особистості; формування її морально-духовного обличчя; створення базису особистісної культури [2, с.13]; набуття особистістю соціальної зрілості, індивідуального досвіду, гнучкості, здатності до творчої діяльності. Зміст даного підходу полягає у духовно-моральному та цінносно-змістовному виміру творчості, а до людини-у визнанні самоцінності її індивідуального життя та долі [3, с.35].

Ш.Амонашвілі наголошує на необхідності орієнтації освіти на світ культури, людини, формування гуманітарного мислення. Вища школа, в тому числі і педагогічна, покликана формувати творчого педагога-наставника, здатного гармонійно співіснувати в навколишньому світі; уявляти сутність проблем; прогнозувати та передбачати можливі наслідки; продукувати ідеї; утворювати асоціативні зв'язки; проявляти творчий пошук, гнучкість, рішучість, наполегливість; забезпечити якісний творчий процес, інтеграцію індивідуального досвіду творчості з особистими цінностями та змістом творчої професійної діяльності.

У даному контексті постала необхідність переосмислити роль викладача у професійному становленні студента, в організації його життєдіяльності. Його *головне завдання*, підкреслює Л.Кондрашова, полягає в тому, щоб перевести наукову інформацію на рівень особистісного досвіду майбутнього фахівця, забезпечивши ціннісне ставлення до знань; гармонізувати знання та особистісні якості студентів; створити умови для активних творчих дій у ситуації вільного вибору педагогічного шляху; сформувати цілісну картину світу, яка сприяє усвідомленню власної приналежності до розвитку молодого покоління з активною позицією як майбутнього нації.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Дослідженню проблеми підготовки спеціалістів у вищих педагогічних закладах освіти присвячені праці А.Алексюка, Ю.Бабанського, В.Бондаря, Г.Беленької, Л.Вовк, Н.Гузій, І.Зязюна, О.Мороза, Н.Ничкало, Г.Підкурғанної та інших. Ці дослідження розкривають зміст, методи, форми, нові технології навчання студентів з опорою на активні методи, формування важливих соціально-цінних рис характеру, фахових умінь та професійної компетентності фахівця в умовах ступеневої освіти. Програма модернізації та особистісного підходу в процесі професійної підготовки вчителя визначена в працях В.Андрущенко, В.Галузинського, І.Зязюна, Л.Кондрашової, Г.Костюка, В.Кременя, І.Лернера, О.Савченко та ін. Проблемою оновлення та гуманізації змісту освіти займаються сучасні науковці (В.Андрущенко, Н.Баглаєва, І.Бех, А.Богущ, Н.Гавриш, А.Гончаренко, О.Кононко, Т.Піроженко та ін.) В теорії педагогіки дослідження питань змісту та структури професійних знань та умінь майбутніх педагогів знаходимо в працях В.Бондаря, Н.Кічука, О.Мороза, Н.Ничкало та ін.

Педагогічні підходи щодо формування творчої особистості розглянуто в працях зарубіжних та вітчизняних науковців (Д.Богоявленської, П.Єнгельмейера, В.Загвязинського, В.Кан-Калика, А.Маслоу, С.Медника, А.Осборна, К.Роджерса, В.Сухомлинського, Є.Торренса та ін.). Дослідженню факторів, що сприяють формуванню творчих здібностей особистості, мотивів творчої діяльності та розвитку творчої активності присвятили свої роботи – Ю.Гільбух, В.Дружинін, Л.Єрмолаєва-Томіна та ін. Ряд дослідників зробили значний внесок у розкриття змісту формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя (Л.Мільто), розвитку педагогічної майстерності (І.Зязюн). Цікавими, на нашу думку, є роботи М.Стась, яка розкрила методіку формування творчих здібностей майбутніх вчителів образотворчого мистецтва; О.Сидоренко, що розглядає питання розвитку художньо-творчих умінь. На особливу роль художньо-творчої діяльності у формуванні творчої особистості визначали багато науковців, а саме: І.Зязюн, М.Каган, В.Кардашов, Л.Масол, В.Моляко, Н.Ничкало.

Питання практичної підготовки фахівців дошкільного профілю висвітлені в працях Л.Артемової, Г.Беленької (проблеми фахової підготовки вихователів дітей дошкільного віку в умовах впровадження ступеневої системи навчання у вищих навчальних закладах, інтерактивні методи та прийоми у вивченні фахових дисциплін), О.Богініч, Л.Венгера, Л.Виготського, Н.Голоти (формування художніх і конструктивних умінь), Е.Карнової (формування системності знань у студентів), Ю.Косенко, В.Котирло, Г.Люблінської, М.Машовець (навчання на засадах ділового партнерства, професіограма особистості вихователя дошкільного закладу), Г.Підкурғанної (художньо-педагогічна підготовка фахівців дошкільного виховання), Г.Сухорукової (педагогічні засади ступеневої художньо-педагогічної підготовки фахівців з дошкільного виховання).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукової психолого-педагогічної літератури дозволив зробити висновки про відсутність загальної характеристики проблеми формування творчого фахівця дошкільних закладів освіти.

Мета нашої статті – дати загальну характеристику різних підходів у науковій психолого-педагогічній літературі щодо формування творчого фахівця дошкільного навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Професійна діяльність творчого фахівця дошкільного навчального закладу покликана розв'язувати завдання освіти, які забезпечать:

- формування реалістичного образу-Я, здатного активно, самостійно реалізовувати свій творчий потенціал, спираючись на життєвий досвід, чуттєві та практичні враження;
- розвиток у дошкільників цілісної наукової картини світу;
- урахування індивідуальних особливостей дитини;
- прилучення дитини до системи цінностей, культури і традицій українського народу та народів світу;
- розвиток образних форм пізнання світу через дитячі види діяльності, оснащення зовнішніми формами пошукових дій, оволодіння образними засобами фіксації здобутого досвіду та його використання для розв'язування нових життєвих задач;
- виховання почуття самовартості, віри у свої можливості, своє значення для інших людей, формування оптимістичних життєвих перспектив;
- інноваційний характер освітньої діяльності, належні умови для педагогічної творчості, становлення рефлексивності як важливого чинника модернізації дошкільної освіти та ін. [4, с.14-16].

Отже, ми вважаємо, що саме творчо обізнаний фахівець здатний забезпечити умови для активної життєздатної особистості; розкрити її творчий потенціал та допомогти його реалізувати; змінити навчально-дисциплінарні пріоритети на особистісно-орієнтовані. На наш погляд, саме особистісно-зорієнтований освітній процес спрямований на формування творчої особистості. Спираючись на її індивідуально-типологічні особливості та потенційні можливості він забезпечує самопізнання, саморозвиток, самореалізацію та самостановлення суб'єкта.

Пріоритетним напрямком у Доктрині розвитку сучасної освіти визначено формування особистості, здатної навчатися протягом всього життя. Це, в значній мірі, передбачає зміну методології підготовки майбутнього фахівця. Нові вимоги до педагогічних кадрів вимагають створення нової моделі підготовки фахівців дошкільних навчальних закладів в умовах вищої школи. Окреслена проблема визначає необхідність забезпечення якості навчально-виховного процесу та « *створення освітнього простору, основою якого є інноваційно-творча діяльність, побудована на принципах цілісності, інтегрованості, комплексності, діалектичності та мобільності*» [2, с.53], яка забезпечить формування творчої індивідуальності та творчого стилю.

На думку, Л.Кондрашової, проблеми модернізації професійної підготовки студентів полягають в організації активної життєдіяльності, оновленні структурних елементів професійної підготовки фахівців, оволодінні методикою творчої діяльності [2, с.16]. Г.Беленька наголошує на невизначеності позицій сучасної освіти щодо підготовки кадрів за ступеневою системою поетапного становлення творчої особистості майбутнього фахівця, відсутності педагогічної моделі підготовки творчого спеціаліста [5, с.5].

Суттєвою проблемою сучасної теорії навчання у вищій школі С.Архангельський вважає встановлення зв'язків та відношень між головними складовими системи навчального процесу: змісту предметів вивчення, методів, засобів ; В.Кремінь визначає взаємозалежність і взаємообумовленість знань та умінь; І.Мороз звертає увагу на здатність студента до самоосвіти та самоаналізу; В.Андреев наголошує на відсутності розробки теоретичних і методичних основ підготовки фахівців до педагогічної творчості. В умовах сьогодення на перший план виступає втрата гуманного підходу до творчості, культури та методології його дослідження. Аналіз змісту педагогічного процесу у вищій школі надає можливість побачити відсутність умов для особистісного зростання студента, педагогічного супроводу індивідуального розвитку майбутнього вихователя. Сучасний студент не вміє проектувати перспективу власної життєдіяльності. Не здатний до творчого пошуку нового, не вміє узгоджувати індивідуальний досвід творчості з особистими життєвими цінностями. Студент

є об'єктом виховного впливу, що призводить до закріплення позиції передачі набутих знань та їх відтворення. Така позиція спрямована на споживання студентом готових знань і реалізується в процесі його практичної діяльності під час педагогічної практики.

Аналіз останніх наукових досліджень свідчить про необхідність професійної підготовки фахівців до організації як власної життєдіяльності так і професійного самовдосконалення, організації життєдіяльності дитини *на засадах впорядкованої свободи*, коли особистість зростає вільною, але з почуттям відповідальності (О. Савченко, 2001). Специфіка педагогічної діяльності майбутніх вихователів обумовлена завданнями державних програм навчання і виховання. Якість праці майбутнього спеціаліста залежить від рівня підготовки його у вищому навчальному закладі і здібностей до педагогічної діяльності. Освітньо-кваліфікаційні вимоги до випускників із вищою освітою за професійним напрямком «Педагогічна освіта» спеціальності «Дошкільне виховання» задаються через систему умінь. Але процес підготовки майбутнього фахівця не обмежується лише сформованістю знань, умінь, навичок та особистісних якостей. Він поєднує в собі - особистісний та соціальний аспекти.

Унікальність та своєрідність дошкільного дитинства характеризується *«необхідністю збалансованості традиційної зорієнтованості освітян на людину « знання» (обізнану, розумну, грамотну) із плеканням людини «буття» (здорової, вправної, компетентної, гнучкої, врівноваженої) на засадах гуманістичної педагогіки»* (О.Кононко). Такий підхід надає нам можливість зрозуміти необхідність та важливість даного напрямку в умовах сьогодення.

Тому, перш ніж навчити дитину творчо співіснувати у Всесвіті, необхідно підготувати вихователя-творця, який допоможе дитині зрозуміти її досконалість, спроектувати та втілити у світ історію її власного буття, надати можливості до вибору шляхів самореалізації, творчого прояву індивідуалізації.

Єдиного підходу до визначення поняття *«особистість»* та її структури не існує. На думку Н.Хамітова *особистість* – це глибинна реальність внутрішнього світу людини, яка характеризується унікальністю та відкритістю, що реалізуються у самопізнанні та самотворенні і проявляються у вчинках. Е.Мунье вважає, що *«особистість – єдина реальність, яку ми пізнаємо і одночасно створюємо з середини»*. З.Фрейд ототожнює це поняття з *«психікою»*, К.Юнг – з *«душею»*, А.Маслоу визначає її як *«здатність людини до самоактуалізації (самопізнання-саморефлексії-самотворчості)»*. В межах персоналізму вона визначається творчою реальністю та найвищою духовною цінністю [6, с.103-104]. Є.Рапацевич вбачає особистість – *суб'єктом пізнання та активного перетворення матеріального світу, суспільства та себе*. В.Шапарь у широкому змісті розуміє особистість як *«індивід та суб'єкт соціальних відношень і свідомої діяльності»*, у вузькому – *це «системна якість індивіда, яка визначається включенням у суспільні відношення та формується в сумісній діяльності та спілкуванні»*. Е.Фромм під особистістю уявляє *цілісність природжених і набутих властивостей, які її роблять унікальною*. В.Штерн вважає, що особистістю індивід стає в процесі розв'язування об'єктивно значущих завдань. О.Клепиков наголошує, що складовими структури особистості психологи вважають: *цілеспрямованість дій, ставлення до навколишнього світу, соціальні позиції особи, соціальну діяльність*. Філософи ставлять у центр – розум або почуття. Соціологи – пам'ять, культуру, діяльність.

Аналіз різних наукових підходів дає підстави побачити єдність людини як індивіда, особистості та суб'єкта діяльності. Він полягає у державо-, культуро- людинотворенні. Психологи та педагоги стверджують, що період студентства є сензитивним у формуванні та становленні цілісності людини (Б.Анан'єв та ін.). Дана вікова категорія характеризується складністю структурування інтелекту, професійною спрямованістю, активним споживанням культури, інтелектуальною та соціальною зрілістю, потребою у самовираженні. Ця потреба є

спільною для всіх видів творчості. Науковці вважають особистість творчою, тому що вона здатна до зародження і реалізації задуму, самобудівництва. П.Енгельмейер виділяє такі фактори особистості, які дозволяють вважати її творчою: інтуїтивний (спілкування зі світом), дискурсивний (розмірковування), активний (дія). Є.Рапацевич під *творчою* розуміє особистість, яка має творчу спрямованість, творчі здібності, мотиваційно-творчу активність. П.Горностай виокремлює суттєві риси творчої особистості: наявність творчої обдарованості з високим рівнем креативності, потреба в творчості, самоактуалізації, творча мотивація, інтелектуальна ініціатива, свехнормативна активність, критичність мислення, прагнення до самоствердження. С.Сисоєва визначає творчу особистість як креативну, яка набула необхідні для актуалізації творчого потенціалу додаткові мотиви, особистісні утворення, здібності, що сприяють досягненню творчих результатів в декільках видах творчої діяльності. На нашу думку, цікаве доповнення до змісту понять творчої особистості надає П.Решетников. Він характеризує творчу індивідуальність особистості наявністю диференціації творчої діяльності, певної ієрархії мотивів, рівня творчих досягнень людини. В.Дружинін окреслює такі риси особистості: незалежність, відкритість розуму, високу толерантність, розвинутість естетичного почуття, потяг до краси. О.Лука розкриває якості творчої особистості: гнучкість розуму, здатність до згортання мислинневих операцій, до аналогії, цілісність сприймання. Дані визначення системно характеризують творчу особистість.

Творча особистість все життя знаходиться у взаємовідносинах зі світом, а світ, у свою чергу, перебуває у взаємовідносинах з людиною та є результатом її пізнавальної та творчої активності (Н. Хамітов).

Кожна творча особистість здатна створити свій власний внутрішній та зовнішній світ, що є частиною Всесвіту. Якщо буття індивіда – це буття у світі, то буття творчої особистості – це буття у Всесвіті, що несе в собі творчу цілісність [6, с.116].

Образотворчий процес представлений частково (творчої особистості) та загально (людства), зовнішньо (Всесвіту) та внутрішньо (світу). Він поєднує інтуїтивне з логічним. Таким чином, процес образотворення це суперечливий процес. Розв'язок протиріч надає можливості набути нової якості в процесі образотворення. Це рушійна сила способу виразу загального крізь одиничне.

Отже, процес образотворення надає можливість об'єднати створене в людині в художню картину світу, допомагає знайти місце людини у Всесвіті.

Ми згодні з думкою Н. Хамітова та С. Крилової, що художня картина світу створюючи буття, змінює його. Саме творча особистість здатна змінити Всесвіт за законами краси.

Висновки. Отже, можна стверджувати, що лише гуманно-особистісна освіта здатна створити простір для самопізнання, саморозвитку, самореалізації та самотворчості суб'єкта, здатного перетворити Всесвіт; сформувати професіонала-творця.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку вбачаємо у визначенні психолого-педагогічних умов, які забезпечать ефективність запровадження педагогічної моделі формування творчих умінь образотворчого характеру у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту» //Відомості Верховної Ради (ВВР). –2002. –№20. – С.134.
2. Кондрашова Л.В. Высшая педагогическая школа и Болонский процесс: реалии и перспективы. –Кривой Рог, 2007. –474с.
3. Давыдова Г.А. Творцы и функционеры //Вестник высшей школы, 1989. №10 (октябрь) –С.34-39.
4. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: Наук.-метод. посібник /Під ред.. О.Л. Кононенко. –К.: Ред.. журн. «Дошкільне виховання», 2003. –243с.

5.Беленька Г.В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання. Монографія. –К.: Світич, 2006. –304с.: іл.. –Бібліогр.: С.270-302.

6.Хамитов Н., Крылова С. Философский словарь. Человек и мир. –К.: КНТ, Центр учебной литературы. –2006. –308с.

В статье рассматривается проблема формирования творческого специалиста дошкольного учебного заведения в современных условиях реформирования системы высшего педагогического образования. Представлена общая характеристика различных подходов к данной проблеме в научной психолого-педагогической литературе, раскрыта сущность понятия.

In the article there is examined the problem of forming of creative specialist of preschool educational establishment in the modern conditions of reformation of the system of higher pedagogical education. There is presented a general description of different approaches to this problem in scientific psychological-pedagogical literature, the essence of concept is opened.